

MIKECZ DÁNIEL

BARNA KÖD

NÉMETORSZÁGBAN

ÚJ SZÉLSÓJOBB ELLEN RÉGI MÓDSZEREK

Valamivel több mint húsz éve ért véget Németország háború utáni történelmének legnagyobb idegenellenes megmozdulása, a rostocki pogrom. A rasszista indítékú erőszak azonban azóta sem tűnt el, a tíz ember haláláért felelős nemzetiszocialista undergrounddal szemben a német hatóságok tizenhárom éven át tehetetlenek voltak. Kezdetben a rasszista indítékot sem ismerték fel, majd fény derült egyes rendőri szervek és a titkosszolgálatok gyenge helyzetfelismerésére, a hatásköri konfliktusokból, bizonytalanságból eredő tehetetlenségre és hibákra is. A titkosszolgálatok informátorainak (V-Person) szerepével kapcsolatban felmerült, hogy rajtuk keresztül az alkotmányvédelem tulajdonképpen magát a szélsőjobboldalt pénzeli, ráadásul az ilyen informátorok miatt utasította el 2003-ban a karlsruhei szövetségi alkotmánybíróság – formai okokra hivatkozva – a német szélsőjobboldali párt, a Német Nemzeti Demokrata Párt (NPD) betiltását. Az újfajta terrorizmus megszületésében nagy szerepe volt annak, hogy átalakult a szélsőjobboldal, hogy hátterét a lazán, hálózatosan szerveződő szélsőséges csoportok alkotják. A gyilkosságsorozat kapcsán azonban most újra felmerült az NPD betiltása.

Az Intézet a Demokratikus Alternatíváért (IDEA) kiadványában egyrészt a hazai nyilvánosságban ciklikus jelleggel szereplő németországi szélsőjobboldal aktuális helyzetét mutatja be, másrészt a német jobboldali extrémizmusra adott jogi és politikai válaszokat. A téma aktualitását az adja, hogy Magyarországon újra és újra napirendre kerül a Jobbik betiltása, és számos alkalommal az NPD-re vonatkozó hasonló kezdeményezések szolgálnak hivatkozásokként. Mint a kiadványban is olvasható az egyre inkább hálózatosodó szélsőjobboldal szemben még a német alkotmányvédelem is képes hibázni, amelynek okai a német titkosszolgálatok és alkotmányvédelem sajátosságaiban keresendő.

Az IDEA tanulmányában részletes áttekintését adja a német szélsőjobboldal és a német alkotmányvédelem küzdelmének, „párbeszédének”, továbbá sikertelen betiltás-kezdeményezéseknek, egyúttal a magyarországi döntéshozókat is óvatosságra és az eddigi „ötletelésekhez” képest alaposabb körültekintésre „biztatja”.

A rostocki menekültotthonról a zwickau-i terrorsejtig

Németországban tavaly emlékeztek meg a húsz évvel ezelőtti rostocki pogromról. A négy napon keresztül folyó erőszakos akciók során a szélsőjobb oldali tüntetők Molotov-koktélokkal gyújtották fel a külföldi menedékkérők felvételét intéző hivatalt és a szomszédos, főleg vietnami vendégmunkások által lakott épületet. A rendőrség végül visszavonult, nem tudta megvédeni a vendégmunkások és menekültek lakásait, így az evakuálás mellett döntöttek. A pogrom négy napja alatt több mint 200 rendőr sérült meg, az erőszakos összecsapásokban mintegy ezer fő, többnyire fiatal vett részt, őket több ezren pusztán részvételükkel támogatták. A Rostock-Lichtenhagen kerületében található menekültotthon elleni támadás Németország háború utáni történelmének legnagyobb idegellenes megmozdulása volt.

Az erőszakhullám 1991 és 1994 között érte el tetőpontját, 1992-ben és 1993-ban huszonketten haltak meg rasszista támadás következtében, 1990 óta – a hivatalos statisztikák szerint – összesen 58-an.¹ Ezt követően csökkent a személyek elleni erőszak és a halálos áldozatok száma, az egyéb szélsőjobb oldali indíttatású bűncselekményeké azonban nőtt.² Ezért is sokkolhatta a német közvéleményt, mikor 2011. november 4-én fény derült a hírhedt zwickau-i neonáci terrorsejt, avagy a nemzetiszocialista underground tevékenységére. A csoport két tagja, Uwe Mundlos és Uwe Böhnhardt egy sikertelen bankrablás után öngyilkosságot követett el, ezután harmadik társuk, Beate Zschäpe a lebukástól tartva felrobbantotta bérelt lakásukat, majd pár nappal később feladta magát a rendőrségnek. A nyomozás során előkerült bizonyítékok rávilágítottak arra, hogy a csoport tagjai ölték meg egy rendőrt 2007-ben, ők követték el két robbantásos merényletet, valamint 2000 és 2006 között ők hajtották végre azt a gyilkosságsorozatot, amelynek nyolc török és egy görög származású áldozata volt. Jellemző, hogy a sajtóban gyorsan elterjedt a „Döner-gyilkosságok” címke, amelynek rasszista töltete, és a gyilkosságok tényét elbagatellizáló volta miatt 2011-ben elnyerte az év legsértőbb szava címet Németországban.³

¹ Rechtsextreme Tötungsdelikte seit 1990 und antisemitisch motivierte Schändungen jüdischer Friedhöfe seit 2000. Antwort der Bundesregierung auf die Große Anfrage der Abgeordneten Petra Pau, Wolfgang Neskovic, Sevim Dağdelen, weiterer Abgeordneter und der Fraktion Die Linke. Drucksache 16/2005.

² Peter Sitzer – Wilhelm Heitmeyer (2007): Rechtsextremistische Gewalt von Jugendlichen. In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 37.: 3–10.

³ "Döner-Mord" ist Unwort des Jahres. In: *Zeit Online*, 2012.01.17. Interneten: <http://www.zeit.de/gesellschaft/2012-01/unwort-des-jahres> (Letöltve: 2013.01.12.).

Hibázó alkotmányvédelem

Az ügy kapcsán sokan hevesen kritizálták a német alkotmányvédelmi hivatalt, a nyomozóhatóságokat, ugyanis a gyilkosságsorozat háttérében kezdetektől a török maffiát és drogügyeket sejtettek, a rasszista indíték a robbantásos merényletek kapcsán sem merült fel. A reakció érthető annak fényében, hogy a zwickaui trió már 1998-ban feltűnt a rendőrségnek: Beate Zschäpe garázsában ugyanis csőbombákat találtak egy házkutatás során. Később kiderült, a bombákhoz felhasznált 1,4 kilogramm trinitro-toluolt, azaz TNT-t a Bundeswehr egyik fegyverraktárából lopták el még 1991-ben.⁴ A házkutatás után letartóztatási parancsot adtak ki a trió ellen, majd egy évvel később rájuk is akadtak, de végül az utolsó pillanatban leállították a letartóztatásukra rendelt kommandósokat.

További kérdéseket vet fel az ügyben és általában a szélsőjobboldal kapcsán az alkotmányvédelmi hatóságok beépített embereinek szerepe. A trió közelében ugyanis tíz informátor tevékenykedett, akiknek az elsődleges feladatuk az volt, hogy információkat gyűjtsenek a „Rennsteig” akció keretén belül Thüringiai Nemzetvédők nevű szélsőjobboldali szervezetről, amelynek a zwickaui neonáci csoport is tagja volt.⁵ Ennek ellenére a csoport szabadon gyilkolászhatott hat éven keresztül. Az informátorok, az úgynevezett V-Personen tevékenysége azért is problémás, mert sokak szerint rajtuk keresztül az alkotmányvédelem tulajdonképpen magát a szélsőjobboldali szcénát pénzezi. Bár a trió kapcsán határozottan állítják a hatóságok, hogy nem voltak beépített emberek, az általuk bérelt lakásban olyan „hivatalos” hamis papírok kerültek elő, amelyeket a titkosszolgálatok használnak ügynökeik fedezésére. Feltételezések szerint a trió 1999-es elfogását is azért fűjták le, mert egy hivatal védte őket, feltehetőleg a thüringiai alkotmányvédelem.

A thüringiai hivatalt egyébként is sok kritika éri az ügy kapcsán, elsősorban amatőrizmusa miatt, illetve hogy nem működött együtt más hatóságokkal, köztük a rendőrséggel. Egy alkalommal informátoruk, a Thüringiai Nemzetvédők vezetője, Tino Brandt révén figyelmeztették a zwickaui triót arra, hogy a rendőrség az elfogásukra készül. Máskor a thüringiai alkotmányvédelem Brandton keresztül juttatott pénzt a hármasnak új útlevelekre, remélve, hogy így el tudják kapni őket, de mivel nem értesítették a nyilvántartási hivatalt, a csoport újra fel tudott szívódni.⁶ A thüringiai alkotmányvédelem akkori igazgatójáról, Helmut Roewerről egy bizottsági meghallgatáson kide-

⁴ Neonazi-Trio verwendete Bundeswehr-Sprengstoff. In: *Frankfurter Rundschau*, 2011.11.28. Interneten: <http://www.fr-online.de/neonazi-terror/neonazi-terror-neonazi-trio-verwendete-bundeswehr-sprengstoff,1477338,11226860.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

⁵ Geheimdienste hatten V-Leute in NSU-Nähe. In: *Die Welt*, 2012.06.16. Interneten: <http://www.welt.de/politik/deutschland/article106609811/Geheimdienste-hatten-V-Leute-in-NSU-Naehe.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

rült, hogy önfejű vezető volt, aki nyáron mezítláb járt az irodában, máskor biciklivel közlekedett a hatodik emeleten vagy éppen hét nő társaságában borozgatott és sajtozott az irodájában. Érték kritikák a hesseni alkotmányvédelmet is, ugyanis egy azóta már áthelyezett dolgozójuk – aki maga is szimpatizál a szélsőséges eszmékkel – az egyik gyilkosság helyszínén tartózkodott 2006-ban, de ő volt az egyetlen, aki nem jelentkezett szemtanúként a rendőrségen.⁷

Az is problémát okoz, hogy minden tartománynak és a szövetségi államnak is megvan a maga alkotmányvédelmi hivatala, mindegyik saját informátori hálózattal rendelkezik. Az alkotmányvédelmi hivatalok a tartományi, illetve a szövetségi belügyminisztérium alá tartoznak. A tizenhét önálló szervnek saját adatbázisa van, ezek összekapcsolását csak a zwickauai neonáci terrorsejt felderítése után határozták el, törvényi háttérét pedig csak idén nyáron teremtették meg. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a rendőrség minden tartományban saját belügyminisztériuma alá tartozik. A Bundestag vizsgálóbizottságának tagjai is éppen azt hányták a leggyakrabban az állami tisztviselők szemére, miért nem engedték, hogy a szövetségi bűnüldöző szerv, a BKA vegye át már a kezdetektől ügyet, és ehelyett több szervezet önállóan végzett nyomozást.

Mindezek után 2012 júliusában robbant ki az akta-megsemmisítési botrány. Kiderült ugyanis, hogy hét nappal a zwickauai náci terrorsejt felderítése után a szövetségi alkotmányvédelmi hivatalon belül megsemmisítettek két részletben 126 kihallgatási jegyzőkönyvet, amelyek között hét a szélsőjobboldal témaköréhez tartozott. A kihallgatási jegyzőkönyveket egy bizonyos idő után meg kell semmisíteni, ezt jogszabály írja elő, azonban a hivatal vezetője még november 8-án, tehát három nappal a megsemmisítés előtt elrendelte, hogy kutassanak fel minden olyan anyagot, ami a trióhoz köthető. Német sajtóinformációk szerint az úgynevezett operatív aktákban lévő anyagok olyan beépített emberekről szóltak, akik részt vettek a „Rennsteig” akcióban, köztük a trió női tagjának, Beate Zschäpenek egykori partnere.⁸ Az ügyben vizsgálódó parlamenti vizsgálóbizottság elnöke, a szociáldemokrata Sebastian Edathy szerint egyértelmű, hogy eltusolási akci-

⁶ Thüringer Verfassungsschutz: Pleiten, Flops und Pannen. In: *Spiegel Online*, 2011.12.19. Interneten: <http://www.spiegel.de/panorama/justiz/thueringer-verfassungsschutz-pleiten-flops-und-pannen-a-804597.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

⁷ Verfassungsschützer in „Döner-Morde“ verwickelt? In: *FAZ*, 2006.07.14. Interneten: <http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/kriminalitaet/kriminalitaet-verfassungsschuetzer-in-doener-morde-verwickelt-1357442.html> (2013.01.12.).

⁸ Verfassungsschutz soll NSU-Akten in zwei Schüben vernichtet haben. In: *Spiegel Online*, 2012.07.12. Interneten: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/laut-ard-monitor-hat-verfassungsschutz-weitere-nsu-akten-vernichtet-a-844022.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

óról van szó.⁹ Az aktamegsemmisítési ügybe végül belebukott a szövetségi és a thüringiai alkotmányvédelmi hivatal vezetője is.

A Bundestag vizsgálóbizottsága előtt az ősz folyamán több maga rangú politikus, jelenlegi és volt titkosszolgálati vezető jelent meg, többségük elismerte, hogy történtek hibák, de a felelősséget próbálták elhárítani és rendre megvédték az általuk irányított szervezeteket. Wolfgang Schäuble, jelenlegi szövetségi pénzügy-, egykori belügyminiszter és August Hanning egykori belügyminisztériumi államtitkár, valamint a szövetségi hírszerzés korábbi vezetője a vizsgálóbizottság előtt is ragaszkodott ahhoz, hogy helyes volt a bal- és jobboldali terrorizmussal foglalkozó ügyosztályok összevonása éppen akkor, amikor a gyilkosságok folytak.¹⁰ Klaus-Dieter Fritsche a szövetségi alkotmányvédelem egykori alelnöke, jelenlegi belügyminisztériumi államtitkár azzal védekezett, nem gondolták, hogy a szélsőjobboldali körökben is kialakulhat olyan szervezettségű terrorizmus, mint a Rote Armee Fraktion esetében.

Az NPD betiltása

Az alkotmányvédelem beépített embereinek szerepe volt abban, hogy 2003-ban nem sikerült elérni a német szélsőjobboldali párt, az NPD betiltását. Kiderült, hogy az Észak-Rajna-Vesztfáliai NPD-t maga az alkotmányvédelem irányítja, ugyanis informátoruk közé tartozott a tartományi NPD elnöke, elnökhelyettese és a pártlap helyi kiadásának főszerkesztője is. A német szövetségi alkotmánybíróság ezt formai hibának értékelte, így az indítvány anélkül bukkott el, hogy érdemben vizsgálták volna a párt alkotmányellenességét.¹¹ Mivel a tartományok titokban tartják informátoruk kilétét, előfordulhat, hogy ismét ezen bukik majd meg egy betiltási indítvány. Érdekes tény, hogy az NPD-t 2003-ban ügyvédként Horst Mahler védte, aki a Rote Armee Fraktion alapítója volt, de ügyvédje volt Rudi Dutschkénak és Willy Brandt fiának is. A később szélsőjobboldalivá

⁹ Schredder-Affäre – Ausschuss vermutet Vertuschung. In: *Die Welt*, 2012.07.19. Interneten: <http://www.welt.de/politik/deutschland/article108337082/Schredder-Affaere-Ausschuss-vermutet-Vertuschung.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

¹⁰ Früherer BND-Chef rühmt Verfassungsschutz. In: *Süddeutsche Zeitung*, 2012.11.30. Interneten: <http://www.sueddeutsche.de/politik/ex-staatssekretaer-hanning-vor-nsu-ausschuss-frueherer-bnd-chef-ruehmt-verfassungsschutz-1.1537989> (Letöltve: 2013.01.12.).

Der Mann, der von fast nichts wusste. In: *Süddeutsche Zeitung*, 2012.12.14. Interneten: <http://www.sueddeutsche.de/politik/ehemaliger-innenminister-schaeuble-im-nsu-untersuchungsausschuss-der-mann-der-von-fast-nichts-wusste-1.1551327> (Letöltve: 2013.01.12.).

¹¹ BVerfG, 2 BvB 1/01 vom 18.3.2003, Absatz-Nr. (1 - 154) http://www.bverfg.de/entscheidungen/bs20030318_2bvb000101.html (Letöltve: 2013.01.12.).

lett ügyvédet magát is elítélték, védője a későbbi belügyminiszter Otto Schily volt. Már az eredménytelen betiltási kísérlet után kritika érte az alkotmányvédelem fragmentáltságát, ugyanis az egyes tartományi szervek, illetve szövetségi alkotmányvédelem nem osztotta meg egymással információit, nem tudták, ki dolgozik informátorként az NPD-ből és tágabban a szélsőjobboldali szcénából valamelyik alkotmányvédelmi szervnek. Volker Beck zöld politikus megfogalmazása szerint „az emberben felmerül néha a gyanú, hogy egy szervezet csak azért létezik, mert az alkotmányvédelem megfigyeli.”¹²

Az NPD betiltására éppen a zwickau-i neonáci terrorsejt tevékenysége teremtette meg a politikai akaratot. Az újabb eljárásjogi fiasco elkerülése érdekében a CDU és CSU vezette tartományok úgy döntöttek 2012 márciusában, hogy kivonják az informátorokat az NPD éléről, és nélkülük gyűjtenek anyagot fél éven keresztül az eljárás megkezdéséhez.¹³ Ennek ellenére a liberális szövetségi igazságügyi miniszter Leutheusser-Schnarrenberger úgy véli, az informátorok okozta bizonytalanság nem szűnt meg, ráadásul maga a szélsőjobboldal sem szűnik meg az NPD betiltásával, a szélsőséges párt 6000 tagja könnyen átmehet egy másik szervezetbe.¹⁴ Hasonló véleményen van a Bundestag elnöke, a kereszténydemokrata Norbert Lammert, szerinte egy újabb kudarc nagyobb veszteség lenne, mint a párt betiltása. Lammert emlékeztetett arra, hogy az NPD választási eredménye Szászországon és Mecklenburg–Elő-Pomeránián kívül ritkán haladja meg a két százalékot, azonban az eljárás a 2013-as választások előtt éppen az NPD malmára hajthatja a vizet. A tartományok miniszterelnökei december közepén úgy döntöttek, hogy elindítják az eljárást a szövetségi kormány és a Bundestag nélkül is, így a tartományi gyűlés, a Bundesrat Hessen tartózkodása mellett kezdeményezte a betiltást. Igazságügy-minisztere kétségeit osztja Angela Merkel is: a kancellár 2013 első negyedében kíván arról dönteni, hogy a szövetségi kormány indítványozza-e az NPD betiltását.¹⁵

¹² Die unverbotbare Partei: Debatte um NPD-Verbot. In: *tagesschau.de*, 2011.11.15. Interneten: <http://www.tagesschau.de/inland/npdverbot116.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

¹³ Keine Spitzel mehr in der NPD-Führung: Unionsländer wollen V-Leute abziehen. In: *tagesschau.de*, 2012.03.14. Interneten: <http://www.tagesschau.de/inland/ndvleute100.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

¹⁴ Kritik an Ländern: Leutheusser warnt vor NPD-Verbotsverfahren. In: *Die Welt*, 2012.12.06.

¹⁵ Bundesrat startet neues NPD-Verbotsverfahren, Zeit Online, 2012.12.14. Interneten: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2012-12/bundesrat-mpd-verbotsverfahren> (Letöltve: 2013.01.12.).

Hálózatosodó szélsőjobb

Az, hogy a zwickauai neonáci terrorsejt éveken át szabadon mozoghatott és tevékenykedhetett nemcsak a hatóságok kompetencia hiányának az eredménye, hanem összefüggésben van azzal a fejleménnyel, hogy az utóbbi évtizedekben a szélsőjobboldal is megváltozott. Újdonság, hogy az új társadalmi mozgalmakhoz vagy a globalizációkritikus mozgalomhoz hasonlóan a szélsőjobboldal is hálózatos, azaz nem szigorúan hierarchizált szervezeti struktúrában működik. A „szabad bajtársi körök”¹⁶ (freie Kameradschaften) a kilencvenes évek közepén alakultak, reakcióként arra, hogy a hatóságok egyre több szélsőjobboldali szervezetet tiltottak be. Az új szervezeti modell szerint nem bejegyzett szervezeteket alakítanak, hanem egymáshoz lazán, hálózatosan kapcsolódó önálló sejteket, így sokkal védettebbek az állami beavatkozással szemben. A bajtársi körök először Észak-Németországban jelentek meg, számuk a kétezres évek közepén az egész országban elérte a kétszázat. Utóbbiak olyanokat is bevonnak a politikába, akik egy formális szervezet működésében nem vettek volna részt, köreikben politikai otthonra lelnek a militáns neonácik, szkinhedek, az úgynevezett autonóm nacionalisták vagy a jobboldali rockzene rajongói. Egy ilyen bajtársi körhöz, a Sektion Jenahoz tartoztak a zwickauai terrorsejt tagjai is. Éppen a hálózatos szerveződés ad lehetőséget a szélsőjobbnak, hogy formális szervezetek nélkül is működhesen. Az NPD betiltása kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a bajtársi körök koncepcióját kifejlesztő Christian Worch 2012 nyarán alapított egy pártot „Die Rechte” (A Jobb) néven.¹⁷ Az öndefiníciója szerint kevésbé radikális párt a konzervatív szavazóktól is remél támogatást, az NPD betiltásával pedig könnyen helyzetbe kerülhet a szélsőjobboldalon, igazolva ezzel azokat, akik szerint csupán a formális szervezetek betiltásával nem kezelhető ez a probléma Németországban.

A szélsőjobboldali támadások áldozatainak jogait védő szervezetek szerint a hatóságok sok esetben nem vesznek tudomást a bűncselekmények rasszista indítékairól, és a támadások áldozatai sem remélhetik, hogy segítséget kapnak. Sok esetben magát az áldozatot hibáztatják, a valódi okokról pedig hallgatnak.¹⁸ Egy 2012 januári közvélemény-kutatás szerint a németek 79 százaléka gondolja úgy, hogy a szélsőjobboldal jóval elterjedtebb annál, mint azt egyébként gondolják. Kérdés azonban, hogy a közvélemény mennyire érzékeny az ügyre. Tavaly nyár elején a német

¹⁶ Andrea Röpke: Braune Kameradschaften. *Bundeszentrale für politische Bildung*. Interneten: http://www.bpb.de/themen/WXVB77,0,Braune_Kameradschaften.html (Letöltve: 2013.01.12.).

¹⁷ „Die Rechte”: Neue Rechtspartei will NPD ersetzen, *Spiegel Online*, 2012.07.27. Interneten: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/neue-neonazi-partei-die-rechte-macht-rechtsextremer-mpd-konkurrenz-a-846528.html> (Letöltve: 2013.01.12.).

¹⁸ Marion Kraske: Das Kartell der Verharmloser. Wie deutsche Behörden systematisch rechtsextremen Alltagsterror bagatellisieren, Amadeu Antonio Stiftung, 2012. Interneten: <http://www.amadeu-antonio-stiftung.de/w/files/pdfs/kartell-internet.pdf> (Letöltve: 2013.01.12.).

újságok még az aktamegsemmisítési botrányról írtak, az olimpia után azonban már nem foglalkozott az üggyel a német sajtó. Ősszel újra összeült a Bundestag vizsgálóbizottsága, azonban továbbra is csak az alkotmányvédelem felelősségéről esett szó, és nem a szélsőjobboldali terrorizmus társadalmi okairól, a megváltozott szélsőjobbról – némi változást az NPD betiltása körüli viták hoztak.

Húsz évvel ezelőtt a rostocki rendőrök megfutamodtak a Molotov-koktélok dobáló fiatalok elől, az evakuálás után is mintegy 150 vietnami vendégmunkást – köztük gyermekeket – hagytak magukra, csoda, hogy végül nem történt haláleset. A *Süddeutsche Zeitung* belpolitikai rovatvezetője Heribert Prantl írja¹⁹ szerkesztőségi cikkében: a szélsőjobb legnagyobb sikere nem az, hogy jelen vannak két tartományi parlamentben, hanem hogy Kelet-Németországban egy százalék a nem fehér bevándorlók aránya.

A zwickaui csoport előtt is létezett szélsőjobboldali terror Németországban²⁰, a földalatti szervezeteknek is volt kapcsolatuk a hivatalos szélsőjobboldali pártokkal, kialakult a szkinhed szubkultúra és már a Fal leomlása előtt létezett az úgynevezett szürke zóna a radikális és a konzervatív politikai erők között. Az újraegyesítés után aztán erősen radikalizálódott a szélsőjobboldal, az új tartományokban az NPD olyan választási eredményeket ért el, amelyeket korábban csak az 1960-es években sikerült. Az igazán nagy változást azonban az hozta, hogy az ezredfordulótól kezdve a súlypont a formális szervezetekről áttolódott az informális hálózatokra, amelyek hatékonyabbak mozgósításban és rekrutációban, továbbá kielégítik a csatlakozók azon igényét, hogy a társadalmi lét minden dimenziójában igazodási pontot nyújtsanak. Ezen struktúrák között sikerült a zwickaui terrorsejt tagjainak megbújniuk.

A Bundestag vizsgálóbizottsága előtt megjelent belügyi és államvédelmi vezetők meghallgatásából az derült ki, hogy maguk sem értették mivel állnak szemben, milyen potenciállal rendelkezik az új szélsőjobboldal. Az előzőek fényében igazat adhatunk azoknak, akik szerint az NPD betiltása önmagában nem hoz megoldást a problémára, az új szélsőjobboldal lényege ugyanis pontosan

¹⁹ Wenn die Politik in Deckung geht, *Süddeutsche Zeitung*, 2012.08.21. Interneten:

<http://www.sueddeutsche.de/politik/jahre-nach-rostock-lichtenhagen-wenn-die-politik-in-deckung-geht-1.1446003> (Letöltve: 2013.01.12.).

²⁰ A Szövetségi Köztársaság történetének legvéresebb merényletére 1980. szeptember 26-án került sor Münchenben az Oktoberfest területén. A szemétkosárban robbant pokolgép tizenhárom ember halálát okozta és kétszázötvenegyen sebesültek meg. A hatóságok már másnap azonosították a tettest, aki maga is életét vesztette a merényletben, azonban sokak szerint a „magányos tettes” tézis valójában a közelgő Bundestag-választások előtt a kancellárjelölt bajorországi miniszterelnök, Franz Josef Strauß érdekét szolgálta. Tatjana Neef: Das Oktoberfest-Attentat. Kulturreferat der Landeshauptstadt München (Hrsg.), 2010. Interneten: http://www.muenchen.de/media/lhm/_de/rubriken/Ra-ther/kult/service/publikationen/oktober_attentat/oktoberfestattentat_pdf.html (Letöltve: 2013.01.12.).

az, hogy nem ragadható meg csupán formális szervezetekben, hanem kulturális kódok, szabad-idős tevékenységek, a közösségi oldalak képi kultúrája által kialakított és fenntartott identitások és informális hálózatok által létezik.

INTÉZET A DEMOKRATIKUS ALTERNATÍVÁÉRT
1083 BUDAPEST, BAROSS UTCA 119/A
TEL.: +36 70 605 03 47
E-MAIL: INTEZET@IDEAINTEZET.HU
FACEBOOK: [HTTP://WWW.FACEBOOK.COM/IDEAINTEZET](http://www.facebook.com/IDEAINTEZET)
A CÍMLAPON TALÁLHATÓ KÉP FORRÁSA:
[HTTP://WWW.BAYSEM.DE/BAYSEM_40JAHRE/IMAGES/GRAFFITI.JPG](http://www.baysem.de/baysem_40jahre/images/graffiti.jpg)

